ԱԽԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի։ Տարեկան գինն է 1 ½, վեց ամսուանը ¾ մէճիտիէ, կաճխիկ, և հատը 40 փարա։ Բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Տուայթ, խմբագրութեան վերաբերեալներն՝ առ Մր. Կրին, Կ. պոլիս, Ամէրիգան խան։

ՀԱՏՈՐ 32. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ· ՅՈՒԼԻՍ 17· 1877 Թիւ 29

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աստուած երանութեան տպրիր է։ — Քրիստոնէութեան ծագումը։ — Ծանուցում։ — Հեռագրական Քելերով ձայն տալ։ — Աղուէսը ջրհորին մէջ։ — Յաջողելու համար մարդ իր անձին վստահելու է։ — Ուիլեամ Է. Կլատսթոն։ — Բահանային յանձնուած մեղաւորաց վիճակը։ — Հայր Հիասէնթ։ — Գաղափարական լուրեր։ — Եկեղեցական և առևտրական։

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐ Է

ՔԱՐՈԶԻԶ մը ամիսներով հիւանդութենէն կրկնեցաւ առաջ ըսաւ. «Աստուած զիս չատ հաճոյքներէ մի առ մի պրկեց, բայց կը գանեմ որ այն հաճոյքներէն զրկուելս առաջ կընամ աւելի երջանիկ ըլլալ հիմա քան առաջ»։

Ուրիշ քարոզիչ մը ըսաւ. «Երկու բանի վրայ չատ կը զարմանամ. նախ որ Քրիստոս պատրաստ էր ինծի համար երկինքէն երկիր իջնել, և երկրորդ որ ես պատրաստ չեմ երկինք ելլել անոր հետ ըլլալու համար։ Ի՞նչ փառաւոր յոյս ունի ամէն ճըշմարիտ Քրիստոնեայ, ւոան պի կընայ յուսալ յաւիտեան Տէրոջը հետ ըլլալ։ Արդարև երանելի պիտի ըլլայ Տէրոջը հետ ըլլալ չաթաթ մը կամ օր մը կամ նաև ժամ մը. ապա թէ չէ անպատմելի պիտի ըլլայ անոնց երանութիւնը որ յաւիտեան Տէրոջը հետ պիտի ըլլան։ Ա.յպիսի յոյս մը մաքրելու է մեր սիրտերը, նեցուկ ըլլալու է մեզի սրսիլեայ փորձութեան ժամանակ, և զօրացնելու է ղմեղ մեր բոլոր պարտքերը կատարելու։ Աստուած հաճեցաւ սորվեցնել ինծի որ անոր նմանիլ, զանի սիրել, և անոր հետ բարեկամաբար կենակցիլ հիմա և յաւիտեան։»

Բարեկամ մը առաւօտ այցելութիւն ըրաւ իր հիւանդ և մեռնելու մօտ էր, և առաջարկեց կարդալ անոր երեւելի քարոզչի մը քարոզը։ Հիւանդը պատասխանեց. «Քարոզը կարդալ հարկ չէ, Սուրբ Գիրքն կարդա։ Ուրիշ գիրք չեմ ուզեր լսել։ Կան գիրքեր որ ագէկ են, բայց ամէնքն ալ մարդու խօսք են։ Աստուծոյ մէկ խոստումն աւելի կը մխիթարէ զիս քան մարդոց բոլոր գիրքերը։»

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԾԱՅՈՒՄԸ

35.

Քրիստոսի բարոյական կատարելութիւնը

Ով որ ուշադրութեամբ կը կարդայ Քրիստոսի վարքը որ յայտնուած է Աւետարաններուն մէջ, կը համոզուի թէ Յիսուս արդարև գերազանց անձ մըն է։

Աչխարհիս պատմութեանը մէջ երեւցան շատ մարդիկ որ ձրից եւ առաքինութեանց կողմանէ նշանաւոր էին, բայց անոնցմէ և ոչ մին ունէր ամէն գերազանց յատկութիւն։ Քրիստոս միայն ունեցաւ ամէն առաքինութիւն, եւ բարձր աստիճանաւ։ Ուրիշ բոլոր մարդիկ որչափ նշանաւոր ձրից և առաքինութեանց տէր որ էին, շատ թերութիւններ ալ ունէին. բայց Քրիստոսի անձին վրայ մի միայն եւ դոյն աստիճանի թերութիւն չգտնուեցաւ։ Ինչպէս որ չի կրնար ցուցուիլ մարդկային առաքինութիւն մը որ գանուած չըլլայ Քրիստոսի վրայ, նոյնպէս չի կրնար ցուցուիլ թերութիւն մը որ տեսնուած ըլլայ անոր վրայ։

Կան առաքինութիւններ որ քիչ անգամ միեւնոյն անձին վրայ բարձր աստիճանաւ կը գտնուին, ղղջմնակ արութիւն եւ խոհեմութիւն, քաղցրութիւն և անաչառութիւն, մաքրութիւն և գութ. բայց Քրիստոսի վրայ ատոնց բոլորն ալ միացեալ էին, եւ այն՝ բարձրագոյն աստիճանաւ։ Արդարև Քրիստոս իր բարոյական կատարելութեանը կողմանէ կը տարբերի ուրիշ բոլոր մարդոցմէ։ Հոս Քրիստոսի գերազանց յատկութիւններէն մանուկ յիշենք։

1. Քրիստոսի գերազանցութիւնը կը տեսնուի նաև անոր թէ պարզութենէն և թէ ազնուութենէն։ Քրիստոս չվնասուեց մեծամտոյ կամ պատնոյ կամ մեծամեծայ բարեկամութիւնը և չնորհքը։ Կը սիրէր հասարակ ժողովուրդը, անոնց ընկերութենէն կ'ախորժէր, և մանաւանդ կ'ըլլար անոնց նեղութիւններուն, ուրախութիւններուն և տրտմութիւններուն։ Արդարև Քրիստոս երբեք իրեն անոնցմէ մին, բայց եւ այնպէս բոլորովին ղերծ էր ժպրոհութենէ և նախանձու ոգիէն որ շատ անգամ կը տեսնուի հասարակ մարդոց մէջ։ Թէպէտ Քրիստոս աղքատ էր, հակառակ չէր մեծատանց, ոչ ալ խղճահարբար կը մերժէր ընդունիլ անոնց հրաւէրը։ Թէպէտ հպատակ էր, իշխանութենէն տէր անձինք չէր անարդէր։ Թէպէտ հասարակ ժողովրդեան մէջ կը գտնուէր, անոր բարքը շատ գերազանց էր քան անոնցը։ Թէպէտ անոր երկրաւոր վիճակը խոնարհ էր, անոր ոգին երկնային էր։ Պարզամիտ էր, միանգամայն ազնուամիտ։

4. Քրիստոսի վրայ ուրիշ գերազանց յատկութիւններ ալ կային։ Քրիստոս գործնական էր, եռանդուն, բոլորովին անձնատուր իր գործին, միանգամայն արդարախոհ և մարդասէր։ Միշտ կը հրահանգէր ժողովուրդը, միանգամայն միշտ կը խօսէր ճիշդը և ճիշդ ժամանակին։ Անոր կեանքը լի էր բարեբարոյական գործքերով, միանգամայն այն գործերուն իւրաքանչիւրը յարմար էր ժամանակին և ուրիշ պարագայից։ Պատմութիւնը կը վկայէ թէ հնչպէս դժուարին է ռանդունդ մարդոց խոհեմ ըլլալ, և խոհեմներուն՝ գործօն և եռանդուն ըլլալ։ Բայց Քրիստոսի վրայ այս երկու յատկութիւնները կատարեալ կը գտնուէին։

5. Նմանապէս Քրիստոս աներկիւղ միանգամայն զգուշաւոր էր։ Քրիստոս մարդոցմէ չէր վախնար, եւ պէտք չունէր հոգ ընելու թէ անոնցմէ ինչ մը կրնար հասնել իրեն։ Երբեմն դիտնար, գիտնալով հոն իրեն դէմ նենգութեամբ չնամութիւնը։ Հանդարտութեամբ յանձն առաւ մահուան մատնուիլ և ի մահ դատապարտուիլ (Ղուկ. Թ. 51, Մատթ. ԻԶ. 21—23)։ Բայց միշտ կը ջանար չնամութիւն չդրդռնել վրայարար։ Անոր չնամիներուն չարութիւնը չէր կրնար ամենևին խոտորեցնել զանի իր նպատակին ի գլուխ հանելէ։ Բոլոր չնամիք միանալով չէին կրնար գոցել անոր բերանը, մինչեւ որ խօսքը ինչ որ պէտք էր խօսիլ, ոչ ալ կրնային կասեցնել անոր ջանքերը, մինչև որ ամէն հարկաւոր գործ կատարուէր. բայց և այնպէս Քրիստոս իշխանները զայրացնող խօսք ամենևին չէր ըսեր, ոչ ալ կ'ուզէր որ իր փառաւոր գործը հրատարակուէր ժամանակէն առաջ։ Անոր չնամիներուն չարութիւնը չէր կրնար ոչ վախցնել և ոչ դրդռնել ղԻրիստոս։

ԾԱՆՈԻՑՈՒՄ

Կը խնդրուի որ Զօրնիցայի վերաբերեալ սրսիլեայ հրատարակութեան համար առակ ոչ թէ Մխոցը Տուայթի, այլ Պատ. Մխոցը Պայնկիրճի ղրկուի։

ՀԵՌԱԴՐԱԿԱՆ ԹԵԼԵՐՈՎ ՁԱՅՆ ՏԱԼ

Մօտերս երեւելի գիտ մը գտան գիւտնք, այսինքն ճանչցան որ ձայնը կրնայ հաղորդուիլ հեռագրական թելերու միջոցաւ։ Ամերիկայի մէջ ասոր փորձերը եղան մօտերս ժողովի մը առջեւ, եւ բոլոր ժողովականք համոզուեցան որ ձայնը կը հաղորդուի հեռագրական թելերով այնպէս որոշակի, որ խօսքերը կրնան հասկցուիլ։ Ժողովականք կրցան լսել շատ հեռու գտնուողներուն խօսքերը։ Սէլմ քաղքին մէջ զարնուած նաւագարանի մը ձայնը լսեցաւ Պոսթոն քաղաքը, Պոսթոնի ժողովրդեան ծափահարութիւնն ալ լսեցաւ Սէլմ։ Հնչումներն այնպէս որոշ հաղորդուեցան, որ ներկայ գտնուողներէն ոմանք ճանչցան իրենց ծանօթներուն ձայնը։

Ի սկզբան կարելի չեղաւ ձայն հաղորդել աւելի քան հարիւր կամ երկերիւր ժամ

հեռու տեղեր . բայց հիմա Ադլանդեան ովկիանոսէն անդին անգամ կրնայ ձայն ղրկուիլ: Ջայնը հաղորդելու համար ելեքտրական մարտկոց ալէտք չէ , հարկաւոր ելեքտրականութիւնը կրնայ ձեռք բերուիլ երկաթի գործիքներով որ իրենց մագնիսականութիւնը կը պահեն: Ա.յս կերպով ձայն լսել տալ աւելի դիւրին եւ աւելի դիւրագին է :

ԱՂՈՒԵՍԸ ՋՐՀՈՐԻՆ ՄԷՋ

Գայլն օր մը կարգէ դուրս ձայն մը լսելով ջրհորի մը մէջ, գնաց տեսնել թէ ինչ էր, եւ իսկոյն հասկցաւ որ իր բարեկամն աղուէսը ջրհորին մէջ ինկած էր:

« Բարեկամ, » ըսաւ աղուէսը, « ինչ ուրախութեամբ կը տեսնեմ զքեզ : Գիտեմ որ ասկէ դուրս ելլելու համար ինծի ամէն օգնութիւն ընելու պատրաստ ես : կրնաս չուան մը երկնցնել վար, կամ ուրիշ կերպով մը հանել զիս ասկէ: »

« Թշուա՛ռ աղուէս, թշուա՛ռ աղուէս, » ըսաւ գայլը, « մեծ ցաւով կը տեսնեմ զքեզ հոդ: Բայց կ'աղաչեմ ըսէ, ինչպէս ինկար այդ ջրհորին մէջ: Ես քեզ խելացի կը կարծէի, բայց կ'երեւայ որ հակառակն էիր: Շատոնց է որ հոդ ես : կը յուսամ թէ վախնալու բան չկայ, կրնաս հոն ալ հանգիստ վայելել: Սրտանց կը բաղձամ քու աղէկութիւնդ եւ կ'ուզեմ որ աղատութիւն գտնես: »

« Ոչ, սիրելի գայլ, » պատասխանեց աղուէսը, « այդպէս մի կենար եւ մի ձանձրացներ զիս ունայն խօսքերով, ես չուտով օգնութեան կարօտ եմ: Ի՞նչ օգուտ պարապ խօսքերէն. կրնա՞ս միջոց մը գտնել զիս այս ջրհորէն հանելու: Եթէ կըրնաս, կաւենալը քու ձեռքդ է: Եթէ կարողութիւն եւ կամք ունիս, ժամանակ մի կորսնցներ : Եթէ կարողութիւն ունիս բայց կամք չունիս, թող զիս: Իմ անխելքութիւնս երեսս տալու իրաւունք չունիս. եթէ բարեկամ ես ինծի, ինչպէս կ'ըսես, գործքով ցուցուր բարեկամութիւնդ եւ մի խօսքով միայն : Եթէ իմ աղէկութիւնս կ'ուզես, ինծի բարիք ընելու ես: Եթէ դուն իմ տեղս ըլլայիր եւ ես քու տեղդ, կարծեմ չնորհակալ չէիր ըլլար ինծի, եթէ խօսքով միայն մարդասիրութիւն ցուցնէի քեզի եւ ոչ գործքով: »

Մեր բարեկամութիւնը ցուցնենք արդեամբ եւ իրօք մանաւանդ քան սնոտի խօսքերով:

ՑԱՋՈՂՆԱՒՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՐԴ ԻՐ ԱՆՁԻՆ ՎՍՏԱՀԵԼՈՒ Է

Անձին վստահութիւն, եւ միթէ դիւրին հանելու մեր ձեռնարկութիւնները, յաջողելու հարկաւոր միջոց են : Բայց եւ այնպէս շատերը վարանելով կամ դանդաղելով կը գործեն, ուստի եւ չեն յաջողիր, վասն զի անորոշութեան մէջ են թէ ինչ սիտի ընեն, եւ կամ, եթէ որոշած են թէ ինչ սիտի ընեն, իրենց վրայ վստահութիւն չունին: Այսպիսի անձինք վստահութեան կարօտ են, սակայն վստահութիւնը չեն կրնար ստանալ բայց եթէ յաջողելով իրենց ձեռնարկութեան մէջ: Եթէ ապաւինած են ուրիշին, ոչ միայն զոհ չեն ըլլար երբ գործը կ'աւարտի, հապա մկ գործին յաջողութեամբ աւարտիլը երաշխաւորութիւն չի տար անոնց թէ, առանց ուրիշի օգնութեան, իրենց յաջորդ գործին մէջ ալ սիտի յաջողին :

Առ իւզպէ անձին վստահութեան եւ հաստատ որոշման հազարաւոր անձինք չեն յաջողիր երբ առաջին անգամ գործի մը կը ձեռնարկեն: Երբ այն առաջին գործին մէջ չյաջողելով կը տխրին, իրենց կարողութեանը վրայ իրենց յարգը կը կորսնցնեն, եւ այնուհետեւ ուրիշներուն վրայ յուսալով կ'ըլլան անոնցմէ կախեալ, եւ այս կախումէն չեն կրնար աղատիլ երբէք, եւ կամ շատ դժուարաւ կ'աղատին:

Անոնք որ իրենց մանկութենէն սկսելով կը սորվին իրենց վստահիլ, եւ իրենց գործքերը վերջով գլուխ հանել, կ'ըլլան իրենց կենացը մէջ յաջողեալ մարդիկ: Ընդհակառակն, անոնք որ կանուխ չեն սորվիր իրենց վրայ յենուլ կամ վստահիլ, միշտ ուրիշներուն խորհուրդին կախեալ կը մնան, եւ թէեւ շահաւոր գործ մը ընելու պատեհութիւն ունենան, կը փախցնեն այն պատեհութիւնը : Շատ ծնողք այս մասին ողբալի սխալմունք կը գործեն : Իրենց զաւկները կը սովորեցնեն խորհիլ թէ առանց օգնութեան քան ընոսա ծերագունից կարող չեն բան մը ընել : Տղայ մը որ անգամ մը այս բանին կը հաւատայ, այնուհետեւ իր կողմանէ վայրէ եւ ջանք չընէր ինքնագլուխ գործ ընելու : Այսպիսի տղայք վաճառի մէջ են չյաջողելու եթէ աղատ եւ անկախ գործի մը ձեռնարկեն : Այսպիսի դէպքերու մէջ մեծը տղայոց կ'ըլլայ, բայց յանցանքը դէմաւորապէս ծնողաց է :

ՈՒԻԼԵՄ Է· ԿԼԱՏՍԹՈՆ

Մխթարը Կլատսթոն ծնաւ Լիվըրբուլ 1809, դեկտեմբերի 29 ին: Չորրորդ որդին էր Սըր Ճոն Կլատսթոնի որ մինչեւ 1785 վաճառականութիւն կ'ընէր Կլասգով, բայց յիշեալ թուականին գնաց Լիվըրբուլ, եւ Անդլեան կղզիներուն հետ առուտուր ընելու սկսելով հարստացաւ , եւ 1846ին պարոնէտ ըսուած աստիճանն առաւ : Իր որդին Ուիլեամ ղրկեց Էդոն , երեւելի դպրոց մը , ուր Ուիլեամ շատ առաջ երթալով մեծ պատիւ ստացաւ : Յետոյ մտաւ Օքսֆորտի համալսարանը, եւ իր բոլոր դասակիցները գերազանցելով աւարտեց ուսման ընթացքը 1831 ին : Ա.յնպէս մեծ անուն ըրած էր համալսարանին մէջ, որ 18 ամիս չանցած , 23 տարուան հասակին մէջ խորհրդարանին անդամ ընտրուեցաւ: Ա.յն ժամանակէն առաջ բոլոր տէրութեան մէջ մեծ յուզմունք կար քաղաքական բարեփոխութեանց պատճառաւ , եւ խորհրդարանը որուն Մր. Կլատսթոն անդամ էր անատեն՝ առաջին անգամ մեծագոյն մաս ունեցաւ ի նպաստ այն բարեփոխութեանց : Ա.յս բարեփոխութեանց վերաբերեալ վիճաբանութիւնք այնպէս խնամով եւ երկայն աւուրց եղած էին, որ քաղաքական գործերու մէջ մասնակցութիւն ունեցող ամէն անձ կրցաւ յիշեալ բարեփոխութեանց վրայ որոշ գաղափար ունենալ, եւ ստիպուեցաւ յայտնել իր կարծիքը: Արդարեւ շատ զարմանալի է որ Մր. Կլատսթոնի պէս քաղաքագէտ անձ մը, որ հիմա նեցուկ եւ պաշտպան է ազատական եւ մարդասիրական սկզբանց , յիշեալ բարեփոխութեանց հակառակող կուսակցութեան հետ համամիտ գտնուեցաւ : Մր. Կլատսթոնի 1832 ին բարեփոխութեանց դէմ դնելն ասկէ յառաջ եկաւ որ, այս անձը միշտ անկեղծաբար եւ իր ներքին համոզմանը համեմատ կը գործէր: Արդարեւ երեւելի անձանց համար շատ դժուարին է խոստովանիլ իրենց սխալը : Անոնցմէ շատերը կ'ընտրեն մանաւանդ մնալ ինչպէս որ սկսած են, կ'ամչնան ըսելու թէ փոխեցին իրենց կարծիքը : Բայց Մր. Կլատսթոն այսպիսեաց կարգէն չէր . Մր. Կլատսթոն անկեղծ քաղաքագէտ էր, եւ երբ կը համոզուէր թէ սխալման մէջ էր , կը թողուր իր քաղաքականութիւնը , եւ ուրիշ քաղաքականութիւն կ'ընդունէր: Մր. Կլատսթոն նաեւ անկողնասէր էր : Պատրաստ էր հեռացուել քաղաքական խնդիրներ, իր հակառակորդներուն վճռաները քննել, նոր տեղեկութիւններ ստանալ առողջ դատողութիւններ ընելու եւ ըստ այնց գործելու համար : Ա.յս կերպով Մր. Կլատսթոն յառաջացաւ աստիճան աստիճան Անգղիոյ մէջ քաղաքական բարեփոխութեանց դլխաւոր ախոյեան ըլլալու :

Խորհրդարանին երեսփոխան ըլլալէն քիչ եւաքը պահպանողական պաշտօնէից ձեռքով բարձր պաշտօնի հասաւ : Երբ այն պաշտօնեայք ինկան , Մր. Կլատսթոն ալ ինկաւ , բայց դեռ ջերմ պաշտպան էր պահպանողական կուսակցութեան , եւ չուներ այն ազատ սկզբունքները որ յետոյ շատ մեծ փոփոխութիւններ ըրին բոլոր Անգղիոյ մէջ : 1838 ին Մր. Կլատսթոն հրատարակեց գիրք մը ուր ցուցուց թէ ինչպէս պարտի ըլլալ տէրութեան եւ եկեղեցւոյ մէջնեղ յարաբերութիւնը: Ա.յս գիրքին մէջ պաշտպանեց ամէն յետսամիտ կարծիք որ ժ.Բ. դարուն կը վայլէ մանաւանդ քան ԺԹ. դարուն : Պնդեց թէ կառավարութիւնն ունենալու է կրօնք մը , եւ թէ ով որ չընդունիր այն կրօնքը՝ ըլլալու է այլեւայլ քաղաքական արտօնութիւններէ : Այսպէս Մր . Կլատսթոն բանաբարեց կրօնական ազատութեան սկզբանց մին, եւ եղաւ յատագով տեսակ մը կրօնական հալածման:

Սըր Րոպէրտ Բիլի պաշտօնէութեան առենը 1841ին, Մր. Կլատսթոն եղաւ երկրորդ առեներպետ առեւտրական ժողովոյ եւ այս պաշտօնը կատարելու առեն ազէկ քննութիւններ կ'ընէր առեւտրական սկզբանց վրայ: Անկէ առաջ Մր. Կլատսթոն կը կարծէր թէ Անգղիոյ մէջ արուեստները պաշտպանելու համար պէտք էր դուրսէն բերուած ապրանքներուս վրայ ծանր մաքս դնել. բայց իր նոր հետազօտութիւններէն համոզուեցաւ որ բարեփոխութիւններն մուծանելու էին վարչութեան այս ճիւղին մէջ, ուստի եւ ազատ վաճառականութեան ջատագով եղաւ:

Ա.յն առեն կրօնական խնդրոց վրայ ալ Մր. Կլատսթոն սկսաւ փոխել իր կարծիքը, եւ խորհրդարանին մէջ խօսեցաւ եւ քուէ տուաւ ի նպաստ կրօնական ազատութեան Պապականաց եւ ուրիշ դաւանութեանց : Ի սկզբան ղդուշութեամբ խօսեցաւ այս նիւթին վրայ , բայց յետոյ աղատօրէն եւ եռանդով: 1845 ին ուրիշներուն հետ աշխատելով համոզեց խորհրդարանը օրինքով թոյլ տալ առանց մաքսի ցորեն մուծանելու Անգղիա : Ա.յս բանին հակառակ էին անոնք որ զՄր. Կլատսթոն երեսփոխան ըրած էին, ուստի եւ երկրորդ անգամ երեսփոխան չընտրուեցաւ անոնմէ , բայց ուրիշ տեղ ինքզինք ընտրելի առաջարկեց , եւ յաջողեցաւ : 1846 ին քուէ տուաւ խորհրդարանին անդամ ընտրելու նաեւ Հրեաները : Մր. Կլատսթոնի կարծիքներն երթալով աւելի աղատական կ'ըլլային , այնպէս որ 1847 ին սկսաւ բոլոր կրօնից համար կատարեալ աղատութիւն պահանջել, եւ կ'ըսէր թէ մարդ մը իր հաւատքին պատճառաւ զըրկուելու չէ քաղաքային որեւիցէ արտօնութենէ : Մր. Կլատսթոն այն միջոցին Օքսֆորտ քաղքին կուլէն երեսփոխան էր, եւ թէպէտ այն քաղաքին ժողովուրդը խիստ պահպանողական էր Անգղիոյ մէջ, Մր. Կլատսթոն չարուներեց յայտնել եւ պաշտպանել ազատական սկզբունքներ :

1850 ին դէմ կեցաւ Լորտ Բալմէրսթոնի քաղաքականութեան , եւ ըսաւ թէ Անգղիա միջամտութիւն ընելու չէ ուրիշ տէրութեանց գործքերուն . բայց եւ այնպէս նոյն տարին Նաբոլի երթալով եւ սոսկմամբ տեսնելով անգթութիւնները զոր կը կրէին քաղաքական պատճառներու համար բանտարկեալ անձինք , չկըրցաւ լռել . եւ ի զուր ջանալէն ետքը բարւոքել անոնց վիճակը դէսպանաց բարեխօսութեամբ , երկու ազդու տետրակ հրատարակեց , որոնց մէջ կը խօսէր այն անգթութեանց վրայ, եւ որոնց միջոցաւ շարժեց բոլոր Եւրոպա , եւ իր նպատակին մէջ յաջողեցաւ :

Նոյն տարին խօսեցաւ նաեւ ի նպաստ կատարեալ քաղաքական ազատութեան Անգղիացի Պապականաց : Վերջապէս Մր. Կլատսթոնի կարծիքն այնպէս ազատական եղած էր որ 1851ին ետ քաշուեցաւ պահպանողական կուսակցութենէն, եւ 1852ին եղաւ ելեւմտից պաշտօնեայ : 1859 ին յարեցաւ ազատական կուսակցութեան եւ դարձեալ եղաւ ելեւմտից պաշտօնեայ , երբ Լորտ Բալմէրսթոն առաջին պաշտօնեայ էր : Երբ Լորտ Ճոն Ըսսէլ առաջին պաշտօնեայ եղաւ , Մր. Կլատսթոն անոր օգնեց խորհրդարանին ներկայացնելու օրինայ առաջարկութիւն մը որ այլեւայլ բարեփոխութիւններ կը պարունակէր : Խորհրդարանը մերժեց պաշտօնէից առաջարկութիւնները, եւ պաշտօնեայք հրաժարեցան , բայց յաջորդ պաշտօնեայք սահպարեցան աւելի մեծ բարեփոխութիւններ ընդունել :

1863 ին նոյն իսկ Մր. Կլատսթոն եղաւ առաջին պաշտօնեայ : Միւս պաշտօնեայք եւ խորհրդարանին մեծագոյն մասը համամիտ էին Մր. Կլատսթոնի , այնպէս որ անոր վարչութիւնը մեծամեծ յաջողութիւններ ունեցաւ: Անատեն Մր. Կլատսթոն բոլորովին ազատ էր իր երեսատարդութեան ժամանակին պահպանողական կարծիքներէն , եւ ինքզինք բոլորովին տուած էր յառաջադիմական սկզբանց: Իրլանտայի մէջ եկեղեցին բաժնեց կառավարութենէն , եւ Իրլանտայի դիւղացիներն ազատեց անոնց հարուստ հողատէրանց իշխանութենէն , կատարեալ կրօնական ազատութիւն ընորհել տուաւ ազգային համալսարանաց , բարեփոխութիւններ մտցուց ցամաքային եւ նաւային զօրաց մէջ, ընդհանուր ազգային դաստիարակութեան միջոցները կատարելագործեց , քուէարկուաց համար կատարեալ ազատութիւն ձեռք բերաւ , տպեալ տոմսակներով քուէ տալու իրաւունք ընորհել տալով քուէարկուաց: Վերջապէս այնպէս արագ յառաջ գնաց բարեփոխութիւններ ընելու մէջ որ ժողովուրդը ետ մնաց , եւ Մր. Կլատսթոն թողուց իր պաշտօնը 1874 ին : Մօտերս նորէն բարձրացուց իր ձայնը , եւ արեւելեան խնդրոյն վերաբերեալ այլեւայլ կետերու վրայ խօսեցաւ մեծ զօրութեամբ եւ լրջութեամբ :

Մր. Կլատսթոնի համբաւն անոր քաղաքական կենացը մէջ միայն չէ: Ա.յս անձը շատ աշխատասէր է , եւ անոր գիտութիւնը ճիշտ եւ ընդարձակ է, եւ պատրաստ է աղատօրէն հաղորդել զայն ուրիշներուն , երեւելի է նաեւ իբրեւ աստեղաբաշխ , այնպէս որ շատ քիչեր զբաղացած են գանի այս մասին : Բայց ի վեր քան զամենայն երեւելի է Մր. Կլատսթոն իր հաւատարմութեանը կողմանէ : Իր բոլոր ձեռնարկութիւններուն մէջ կը ջանայ Քրիստոնեայ երեւնալ, իր համոզման համաձայն գործել, իր խիղճը մաքուր պահել , եւ հաւատարմութեամբ ծառայելիր Աստուծոյն եւ իր հայրենեացը :

ՐՈՊԵՐՏ ԹՈՄՍԸՆ

ՓԱՀԱՆԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ՄԵՂԱՒՈՐԱՅ ՎԻՃԱԿԸ

Մեղաւորն այն յուսով կը դիմէ քահանային որ արձակում գտնէ իր մեղաց կապերէն: Եւ որովհետեւ հաւատացած է թէ քահանային արձակումը Քրիստոսէ խոստացուած արձակումն է, կը կարծէ թէ Աստուծոյ խօսքերուն մէջ յիշուած երանութիւնը եւ օրհնութիւնը որ թողութիւն գտնող մեղաւորներուն կը սըրուին՝ իրեն ալ սիտի տրուին: «Երանի անոր որուն յանցանացը թողութիւն եղաւ, ու անոր մեղքերը ծածկուեցան : Երանի ան մարդուն որ Տէրը անօրէնութիւն չսեպեր անոր, ու անոր հոգիին մէջը նենգութիւն չկայ» (Սաղմ. ԼԲ.): «Քու ժողովուրդիդ անօրէնութիւնը ներեցիր, անոնց բոլոր մեղքերը ծածկեցիր» (Սաղմ. Զե.):

Սակայն մեղաւորը քահանայի բերնէն արձակում լսելէն ետքը դարձեալ կը

տեսնէ իր սիրտը լեցուած տեսակ տեսակ մեղքերով, եւ արձակուիը ստանալէն առաջ լինչպէս կ'ապրէր, եաքն ալ նոյն կեանքով կ'ապրի, յատուկ եւ իրական տարբերութիւն չտեսնելով ոչ իր սրտին եւ ոչ իր վարուց մէջ: Որչափ որ ջանայ հաւատալ թէ արձակմանը կը տրուի մեղաց թողութիւն, իր սրտին փորձառութիւնը կը յաղթէ հաւատքին: Սրտին վկայութեան ձայնն աւելի բարձր է եւ փառան անյաղթելի, թէ քահանային արձակումը չէ կարող մեղաց թողութիւն տալ, վասն զի եթէ կարող ըլլար թողութիւն տալ, ամէն մեղաւոր որ արձակում կը ստանայ՝ պիտի չզգար իր հոգւոյն մէջ խղճի հանգստութիւն եւ առքմտերդուէն յիշուած երանութիւնը: Եթէ խոստովանորդին Աւետարանի կրօնքին բնութեան վրայ տգէտ չլինի, բնաւ չի դիմեր քահանայի արձակման. բայց որովհետեւ քահանային արձակումն Աստուծոյ արձակում կը ճանչնայ, ուստի լինչպէս որ քահանային արձակումն անհիմն կը թուի անոր, նոյնպէս եւ Աստուծմէ խոստացուած արձակումը լսկ կեղծիք կ'երեւի անոր: Աւետարանին փառաւոր լոյսն իր պայծառ ճառագայթներովը ծագած չէ անոր սրտին մէջ, ուստի միշտ խաւարով պատած է անոր հոգեւոր ճամբան: Երբ անիկա Բրիստոսի առատ եւ մեծ փրկոյն ու ողորմութեանը վրայ սկսի մտածել, անմիջապէս քահանային արձակման տալիս կարութիւնը կու գայ անոր միտքը: Մեղաւորը կը խորհի թէ ինչպէս որ քահանային արձակումը պարապ է իրեն համար, նոյնպէս է իր մեղսակից ուրիշ ընկերներուն, նոյն իսկ քահանային եւ անոր կարդ տուող եպիսկոպոսին ու կաթողիկոսին համար անօգուտ է թէ արձակում առնել եւ թէ տալ: Սեղմ մեղաւորն ի մանկութենէ հետէ այնպէս դաստիարակուած եւ այնպէս պաշարուած է, որ անկարող է ազատ խորհիլ: Ի մանկութենէ լսած է թէ ինչ որ քահանան կը կապէ՝ Աստուած ալ կը կապէ, եւ ինչ որ քահանան կ'արձակէ՝ Աստուած ալ կ'արձակէ, ուստի Աստուծոյ եւ քահանային արձակումը միեւնոյն բան է անոր համար: Եթէ միեւնոյն բան է, ապա հայհոյութիւն կ'երեւի անոր խորհիլ թէ թերեւս քահանան արձակէ եւ Աստուած չարձակէ: Ուրեմն աւելի դիւրին է անոր քահանային արձակման հետ Աստուծմէ արձակումն ալ ունայն համարիլ, քան թէ Աստուծմէ եւ քահանայէն արձակման միջտեղ տարբերութիւն դնել: Եթէ լոյս ունենայ տարբերելու, շուտով պիտի մերժէ քահանային արձակումը, բայց քանի որ մէկ կը ճանչնայ քահանային եւ Աստուծոյ արձակելը, չի կրնար հաւատալ Աւետարանի սկզբանց համեմատ սրտի նորոգութեան, մեղքի թողութեան եւ հոգւոյ խաղաղութեան: Անոր սիրտը վրդովեալ եւ խռովեալ վիճակի մէջ է, վասն զի դնաց քահանային արձակում առացաւ, բայց կը զգայ որ արձակուած չէ: Անատեն անգամ որ քահանային ձեռքն իր գլխուն վրայ ունկր եւ «Արձակեմ զքեզ» խօսքը կը լսէր՝ կը տեսնէր որ իր մեղաց կապը չվերցաւ անդամ: Ուզեին դէմ կու գայ խորհիլ թէ ճշմարիտ ապաշխարութեամբ մեղաւորը թողութիւն կը գտնէ. քանզի եթէ խորհի թէ մեղաւորն ապաշխարութեամբ թողութիւն կը գտնէ, պիտի կարծէ թէ Աստուծմէ խոստացուած արձակումն ունայն եւ անօգուտ է. ուստի եւ մեղաց թողութիւն գտնելու միակ ճամբան քահանային արձակում առանալն է: Մինչեւ որ քահանան չըսէ, «Արձակեմ զքեզ,» անհնար է որ արձակուի. բայց երբ ան ալ կ'ըսուի եւ թողութիւն չի գտնուիր, ուրեմն կը հետեւցնէ թէ մեղաց թողութիւն չկայ:

Անոնք որոնց միտքը մշակուած չէ մտածելու իրենց պատին վրայ, իրենց մեղաց հեշտութիւնը կը կատարեն, եաքը կ'երթան կը խոստովանին եւ արձակում կը ստանան: Անոնք որ այսպէս ճանչցած են գրիւսոնէութիւնը, չեն կրնար կրօնքը մերժել, բայց անոնց վարքը Աւետարանին սկզբանց համաձայն չէ, եւ սոնք քան զանկրօնս աւելի չար կեանքով կ'ապրին: Սուրբ գիրք թէ անկրօններու եւ թէ այսպիսի գրիւսոնէից իբրեւ անօգուտ գիրք անհամարուի. առջիններուն՝ վասն զի անհաւատ խորհուրդներով ջնասուած են, եւ միւսներուն՝ վասն զի կարօտութիւն չեն զգար մեղքի թողութեան: Եթէ արձակման իշխանութիւնը հիմ ունենար Աստուծոյ խօսքին մէջ, քահանայք պիտի չվախնային, երբ կը տեսնէին թէ խոստովանորդիք զայն կարգալու եւ իրենց մեղաց թողութիւնն ապահովցնելու կը ջանան:

Բաղէշ, յունիս 4, 1877 Դ. Ս.

ՀԱՅՐ ՀԻԱՍԷՆԹ

(Աւետաբերէն 28 ԹուականՀաւատամքին և վերջ:)

Հ. Հիասէնթ բոլորովին համոզուած էր որ, թէ հովուաց եւ թէ հօտին մէջ վտիտութիւն մը դէպի ի լաւն շատ հարկաւոր էր. բայց թէ ի՛նչպէս ընելու էր, ուր սկսիլ եւ ուր վերջացնելու էր չէր դիտեր: Եկեղեցին, Բրիստոսի խորհրդական մարմինը, անոր բուն մարմնոյն հետ բաղդատելով կը գտնէր որ խորհրդական մարմնոյն մէջ հինգ վէրքերը միայն կային: Ըստ կարծեաց Հ. Հիասէնթի եկեղեցւոյն այս հինգ վէրքերն էին, 1 Աստուծոյ խօսքին մոռացումը, 2. եկեղեցական դրութեան բանաւորութիւնը, 3. բանի ամուրութիւնը, 4. ապօրինաւոր քաղաքականութիւնը, եւ 5. անապաշտական ջերմեռանդութիւնը: Առանձնութիւնը մանաւանդ կը վհատեցնէր զՀ. Հիասէնթ: Օգնականներ կը փնտռէր: Դործադրելու բարեկարգութեան բնութիւնը եւ ընդարձակութիւնը չէր գիտեր, նաեւ զինք անկարող կը համարէր այն գործին: Կը կարծէր թէ բարեկարգութիւնը ներքին ըլլալով եկեղեցւոյ մէջ գտնուող օրինաւոր եկեղեցականաց ձեռքով պարտէր կատարուիլ: Որեւիցէ հերձուածի դէմ էր, ուստի եւ չէր ուզեր եկեղեցիէն բաժնուիլ, թէեւ զայն մոլորեալ կը համարէր: Չէր ուզեր նաեւ քահանայութիւնը թողուլ, եւ մինչեւ հիմա զինք միշտ կաթոլիկ քահանայ կը կոչէ: Կ'ուզէր մանաւանդ բարեկարդչի մը կարապետն ըլլալ քան բուն բարեկարդիչ: Աւելի կ'ընտրէր բարեկարգութիւնը քարոզել քան կատարել զայն անձամբ: Մարգարէական պաշտօնը նախամեծար կը համարի քան զառաքելականն: Եւ ահա ճիշդ այս է Հ. Հիասէնթի այժմու գործը. «Ձայն մը Ձուիցերայէն Դաղիոյ խորերը» բանզի երբ զինք Դաղիոյ մէջ առանձին գտաւ, չորս կողմէն թշնամիներէ պատեալ, առանձնացաւ ձինեւրա, ուր հովիւ եղաւ Հին կաթոլիկաց: Գործին չուտ յառաջ երթալուն համար Հ. Հիասէնթ պարտէր արդարեւ պատերազմին դաշտը մնալ, մենամարտիլ, բանտարկուիլ, քարկոծուիլ, մինչեւ որ ի գլուխ հանէր աղատութիւնը:

Թերեւս հարցուի թէ ինչպէս ձինեւրայի մէջ կրցաւ Հին կաթոլիկաց հովիւ ըլլալ առանց բարեկարգութիւններ ընելու: Այս, Հ. Հիասէնթ ըրաւ բարեկարգութիւններ, բայց ամէնէն կարեւոր բաներ մէջ, այնպիսի բաներու մէջ որ առաւելագոյն կը գայթեին անոր վտիտուկ խղճին. Ճնոյեաղները եւ բարեկարգութիւններուն կատարումը գերագոյն ժողովին կը թողու, այն ժողովին որոյ դէմ, ինչպէս գրած է իր մեծաւորին, Աստուծոյ եւ մարդոց առջեւ կը բողոքէր: Հ. Հիասէնթի բողոքը եկեղեցւոյ վարդապետութեանց մասին չէր ամենեւին: Հ. Հիասէնթ պատրաստ է դլուխ եկեղեցւոյ կը ճանչնայ, բայց եպիսկոպոսաց անկախութիւնը կը քարոզէ: Կամաւոր ամուրութիւնը կը յարգէ, միայն կ'ուզէ որ եկեղեցականք ազատութիւն ունենան ամուսնանալու, եթէ կամին: Խոստովանութիւնն ալ կ'ուզէ, բայց ազատ կը թողու խոստովանորդին: Կ'ուզէ նաեւ Սուրբ դրոց ընթերցումը, եւ աչխարհիկ լեզու պաշտամանց եւ արարողութեանց մէջ: Սկսա այս են բարեկարգութիւնք զոր Հ. Հիասէնթ կատարեց Ճինեւրայի եկեղեցւոյն մէջ: Կ'ընդունի թէ ապագայ ժողով մը կրնայ կատարեալ ընել այս գործը զոր ինք սկսաւ, եւ անոր վրայ ուրիշ բաներ աւելցնել, բայց կը պնդէ թէ դոնէ այսչափ բարեկարգութիւն ընել պէտք է: Աւելցնելու իշխանութիւն կու տայ ժողովին, բայց պակասցնելու ոչ երբէք:

Ըսինք թէ Հ. Հիասէնթ չուզեր իր եկեղեցիէն զատուիլ: Արդարեւ ճինեւրայի մէջ վերոյիշեալ բաներն ընելէն եաքը պինք տակաւին կաթոլիկ կը կոչէ: Հ. Հիասէնթ կաթոլիկութեան մէջ Բողոքական է, բողոքականութեան եւ կաթոլիկութեան մէջտեղ կայան մը: Բողոքականութեան դէմ կաթոլիկ է, քանզի իշխանութիւն կ'ուզէ, աւանդութիւն կ'ուզէ, առաքելական յաջորդութիւն, խորհուրդներ, պղտիքն հանդերձ: Իսկ կաթոլիկութեան դէմ բողոքական է: Կը դատապարտէ Հռոմի ըրած նաւորութիւնը, Յիսուսեանց աւելորդապաշտութիւնը, անդրալեռնականաց քաղաքականութիւնը, խղճին իրաւունքը կը պաշտպանէ, խոսելու եւ խորհելու ազատութիւն կը պահանջէ: Ոչ կաթոլիկութիւնը եւ ոչ բողոքականութիւնը կ'ուզէ զոհել, այլ երկու սկզբունքը կ'ուզէ համաձայնեցնել, եւ կ'երազէ քան երկու եկեղեցիները դերագոյն եկեղեցի մը ուր ազատութիւն եւ իշխանութիւն, մարդը եւ եկեղեցին, ներկայն եւ անցեալը միանան, ինչ երջանկութիւն երկու դրութեանց առաւելութիւնները միացնել՝ ձգելով պակասութիւնները. ինչ հեշտալի բան բողոքական ազատութիւնը կաթոլիկ մութեան մէջ ծաղկեալ տեսնել, այնպէս որ ոչ մին յանձնապաստան եւ յանդուգն ըլլայ, եւ ոչ միւսը տիրապետող: Սակայն միթէ յանդգնութիւն չէ այսպիսի գրութեան մը ցանկալ. միթէ այս կատարելութիւնը մարդկային գործ է:

Հ. Հիասէնթ մինչեւ եաքը կը պնդէ թէ կաթոլիկ է: Եթէ այսպէս է, ապա հաւատքեան մէջ կը գտնուի, քանզի անոր դրութիւնը (եթէ երբէք ունի կամ ունեցաւ) կը կայանայ վարդապետութիւնը բարոյականէն զատելու մէջ եւ այս բանը ներելի չէ կաթոլիկի մը: Եթէ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը կը վաւերացնէ վարդապետութիւնը, ինչու համար չվաւերացնէ նաեւ բարոյականը: Հ. Հիասէնթ կ'ըսէ թէ եկեղեցին մոլորած է հաստատելով բանի ամուրութիւն, որ ըստ Հ. Հիասէնթի վարդապետութիւն չէ: Աղեկ կ'ըսէք, Պատ. Հիասէնթ, բայց ինչքան գիտէք թէ խորհուրդներ հաստատելով ալ մոլորած չէ: Միթէ առաջնոյն մէջ մոլորեալ է ըսելը նուազ կը խոցէ եկեղեցին քան երկրորդին մէջ մոլորեալ է ըսելը: Ոչ, ներելի չէ ըստ ինքեան բարոյականը վարդապետութենէն զատել. բարոյականը վարդապետութեան հետեւանքն է: Պիտի ըսէ թէ Ոչ, վարդապետութիւն սուրբ հարց եւ ժողովոց գործ է, իսկ բարոյականի այս սխալ եւ անկարդ դրութիւնը միջին դարու դպրոցականաց եւ ներկայ դարու գործ է: Այս ճշմարիտ է, սակայն միթէ մին միւսին զաւակը չէ . . եթէ ծնողը պահէք, ոմ կը վստահացնէ զձեզ թէ նոյն անճոռնի գազանը նորէն պիտի չծնանի: Ասկէ զատ կրնաք ցուցնել ժամանակ մը ուր վարդապետութիւնք լմնցան եւ բարոյականը փոխուեցաւ: Կայ դէպք կամ իրողութիւն մը կամ դար մը որ այս երկու անբաժանելի տարերքն իրարմէ զատեց. Հռոմէական եկեղեցւոյ դրութիւնը ոչ ապաքէն միահատոր է: Այս անուրանալի է որ բարոյականը վարդապետութենէն կախեալ է. եթէ առաջինն ընդունուի, տրամաբանութիւնը չի ներեր երկրորդը ժխտել. բարոյականն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ վարդապետութեանց դործնականի վերածուիլը: Ուստի եթէ երբէք պիտի կատարուի բարեկարգութիւնը զոր Հ. Հիասէնթէն կը վնտռէ, պէտք չէ որ այս բաժանումը պահպի, պէտք է աւելի առաջ երթալ եւ Հռոմի եկեղեցւոյն բովանդակ աստուածարանութիւնը, այսինքն վարդապետութիւնը փոխել:

Տեսնենք հիմա թէ ինչպէս Հ. Հիասէնթ կրնայ, իր հին եկեղեցին մոլորեալ ճանչնալէն եաքը, առանց իր Բրիստոնէական զգացումները վիրաւորելու, պինք այն եկեղեցւոյն անդամ համարել: Նախ պէտք է գիտնալ որ, Հ. Հիասէնթ «Արտաքոյ եկեղեցւոյ չիք փրկութիւն» խօսքն անհիմն համարելով, որեւիցէ Բրիստոնէական անուանակոչութեան բնական համակրութիւն մը ունի, եւ արեւելեան հերձեալ եկեղեցիները քան զԲողոքական եկեղեցին նախապատիւ կը համարի, քանզի հոն առաքելական յաջորդութիւն կը գտնէ. նոյն կերպով եպիսկոպոսական եկեղեցին քան ուրիշ Բողոքական եկեղեցիները վեր կը դասէ, քանզի հոն ալ մասամբ մը այն յաջորդութիւնը կը գտնէ. եւ որովհետեւ միայն Հռոմէական եկեղեցին է որ իրեն կու տայ առաքելական յաջորդութիւն կատարելապէս եւ անընդհատ, հոն միայն կը գտնէ (Հ. Հիասէնթ) առաքեալներէն մինչեւ ցարդ չարունակող հոգեւոր յաջորդութիւնը զոր կը փնտռէ, եւ հոգւով կը յարի այն եկեղեցւոյն (Հռոմայ), ուստի եւ բերկրութեամբ կ'ըսէ. «Անունս Բրիստոնեայ է, եւ մականունս կաթոլիկ»: Պապը կը մերժէ, կը հալածէ, կը բանադրէ Հ. Հիասէնթ, Հ. Հիասէնթ կը ծուի խոնարհութեամբ, եւ զանի հարկանող ձեռքը կը համբուրէ: Պապին քղանցքէն կը բռնէ, քանզի անկէ կը յուսայ բարեկարգութիւնը զոր կը սպասէ: Եկեղեցւոյ մէջ հոգի եւ մարմին կը զանազանէ, բոլոր սրտով առաջինն կը յարի, զայն կը յարգէ, կը մեծարէ եւ չուզեր անկէ բաժնուիլ. գալով երկրորդին, թէեւ այժմ մարմինը գէհենի գերի վարած է եւ ապականած, սակայն կը յուսայ թէ իրաց վիճակը պիտի փոխուի: Ըստ Հ. Հիասէնթի վատիկանու ժողովը այս ապօրինաւոր յաղթութեան օգնեց, սակայն այդ ժողովը ոչ վերջինն է եւ ոչ վճռականը. կրնայ այդ խռովութեանց եւ չիհութեանց մէջ վերջացած ժողովը խաղաղութեամբ եւ սիրով սկսիլ: Պիտ թ. անհաճ չէ. թէեւ պինք անսխալ կը կարծէ, այդ մասին կրնայ խաբուած ըլլալ, եւ Հ. Հիասէնթ կը յուսայ թէ անոր յաջորդը կամ յաջորդաց մին պիտի կատարէ այն բարեկարգութիւնը եկեղեցական դասուն աղաղակին ականջ դնելով, քանզի Հ. Հիասէնթ կը կարծէ թէ ինք ուրիշ եկեղեցականներէն սա մասին կը տարբերի որ համարձակեցաւ ձայն բարձրացնել, թէպէտ ուրիշներն ալ, գոնէ աղնուաբարոյները, ունին միեւնոյն զգացումը զոր ինք ունի: Ահա այս է պատճառը որ Հ. Հիասէնթի խղճին չի դպչիր ամենեւին պինք Հռոմէական եկեղեցւոյն մէջ համարիլ, եւ թէեւ այն եկեղեցին կը վնտռէ զՀ. Հիասէնթ, Հ. Հիասէնթ կը պնդէ թէ իր անունը Բրիստոնեայ է, եւ մականունը՝ կաթոլիկ:

Կ. Ց. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Լոզան

ԿԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յուլիս 5 ըստ Յուն. և յուլիս 17 ըստ Լատ., 1877

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մանաւանդ լուրերէ կ'իմանանք թէ Ռուսիայիք յուլիսի 9ին Դերնովա գրաւեցին։ Հիմա դիւրին է նախատեսել Ռուս զօրապետաց բռնելու ընթացքը։ Յիշեալ զօրապետները աղէկ ամրութիւններ չինելով կ'ուզեն գոցել այն ճամբաները որ Ռուսչուգէն եւ Շումնուէն դէպ արեւմուտք կ'երթան, որպէս զի կարելի չըլլայ Օսմանեանց յիշեալ տեղերէն զօրք ղրկել նոյն դաւառին արեւմտեան կողմը։ Ռուսիայիք յիշեալ ճամբաները կտրելէն ետքն իրենց մնացեալ զօրքովը սլիտի ջանան Պուլկարիոյ գլխաւոր քաղաքները, մանաւանդ Պալգաններուն քանի մը կրճերը շուտով բռնել որ Օսմանեան զօրքը ժամանակ չունենան յիշեալ կրճերն ամրացնելու։ Օսմանեան զօրքը Ռուսաց այս չարժմանց դէմ դնելու համար երբեմն պաշտպանողական եւ երբեմն յարձակողական միջոցներ գործածելու են։ Օսմանեան զօրաց համար առաջին գործն է Պալգաններու կրճերն ամրացնել եւ ետքը Ռուսաց ետ քաշուելու ճամբուն վրայ յարձակիլ Ռուսչուգէն եւ Շումնուէն այնպիսի մեծ զօրութեամբ որ կարելի ըլլայ անցնել այն ճամբաներէն զոր Ռուսիայիք գոցած են։ Այնուհետեւ Օսմանցիք Սոֆիայի եւ Վիտինի զօրքերով յարձակելու են Ռուս զօրաց միւս կողմն վրայ։ Եթէ այսպէս յարձակումներ ընեն, սլիտի արգելեն Ռուսիացիներն առաջ քալելէ եւ սլիտի ստիպեն զանոնք պատերազմիլ այնպիսի տեղեր զոր Օսմանեանք իրենց նպաստաւոր կը դտնեն։

—Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ պատերազմական տաճնի առջեւ դատուելու համար հրաման ըրած է հոս բերել Սիսդովի վաշտին հաղարապետը, Ահմէտ Համդի փաշա որ Սիսդով էր երբ Ռուսք Դանուբն անցան, Դերնովայի զօրաց հրամանատարն, լիվա փաշան որ Օսման բազարէն Դերնովայի օգնութեան սլիտի երթար, Սիսդովի գայմագամն եւ Դերնովայի մուֆթիսարրիֆը։ —Ձէրիտէի տաքերիյէ կ'ըսէ թէ յուլիսի 10ին փլէվնա ետ առնուեցաւ Ռուսաց ձեռքէն։—Շատ զրոյցներ տարածուեցան թէ Պուլկարիոյ մէջ ահաւոր պատերազմներ եղած են, բայց դեռ ստոյգ բան մը չլսուեցաւ։ —Ռուսիացիք Ռուսչուգ ամրակոծելէ դադրած են, եւ իրենց ծանր թնդանօթները Սիսդովի ճամբով Դանուբի այս կողմն անցուցած են։ — Ռուսիացիք Պուլկարիոյ մէջ ուր որ կը հասնին նոր վարչութիւն մը կը հաստատեն։ — Կ'երեւի թէ Տոպրուճայի մէջ Ռուսաց զօրքը դեռ պատրաստութիւն կը տեսնեն։ Կը կարծուի թէ այն գաւառին մէջ գըտնուած Ռուս զօրքն Թուրքիոյ զօրաց ետեւի կողմին վրայ սլիտի յարձակին, եթէ անոնք ջանան յարձակիլ Ռուսիոյ զօրաց վրայ որ Սիսդովէն յառաջ կը քալեն։

— Ռուսները քարով լի մակոյկներ ընկղմած են Դանուբի բերանները, կ'երեւի թէ Ռուսք իրենց ծովառումներուն վրայ բաւական վստահութիւն չունենալով այսպիսի միջոցներով կ'ուզեն արգելել Օսմանեան նաւատորմիղը Դանուբէն վեր ելլել։ — Պատերազմ հրատարակուելէն ի վեր Ռուսիոյ կառավարութիւնը 100,000,000 լիրայի փոխառութիւն ըրած է։ — Ռուսք Զէրքասքի իշխանը Պուլկարիոյ կառավարիչ կարգած են Դերնովայի մէջ։ Կ'ըսուի թէ Պուլկարաց նախորդ էկզարքն ալ Պուլկարաց եկեղեցւոյ գլուխ սլիտի կարգուի։ — Ռուսք երբ Սիսդովի մօտ Դանուբի վրայ կամուրջ չինելու կ'աշխատէին, սաստիկ փոթորիկ մ'ելլելով անոնց 26 նաւակներն ընկղմեց։ — Տոպրուճայի եւ վառնայի երկաթուղւոյ վրայ գանուող քաղաքաց բնակիչները փախչելով Պոլիս կու գան։ — Վառնայի երկաթուղւոյն կառքերն եւ մեքենաները Ռուսչուգէն ասդին բերուած են։

— Ասիոյ մէջ Ռուսք Ալաշկերտի դաշտն քաշուած են, եւ Իսմայիլ փաշա Պայազիտ գացած է սոխպելու այն տեղի Ռուսներն որ անճնաոուր ըլլան։ Զրոյց մը կայ թէ Ռուսք նոր զօրաբաժին մը ղրկած են Պայազիտի կառավարութեան ապահանքին մէջ պաշարուած Ռուս պահասան զօրքն ազատելու համար։ Ռուսք կարսի չրջականերէն ալ քաշուելով թողած են այն ամէն ամրութիւնները զոր չինած էին կարսը պաշարելու համար, եւ հիմա Կլիմրիի մօտ ամուր դիրք մը բռնած են։ Ռուսներն Արտահանէն մանր զօրախումբեր կը ղրկեն այլեւայլ կողմեր, եւ չատերը կը կարծեն թէ Ասիոյ մէջ Ռուսիոյ զօրաց մեծագոյն մասը Արտահանի կողմերը սլիտի գումարի այն կողմէն կարնոյ վրայ նոր չարժում մը ընելու։ — Պաթումի կողմը քանի մը մանր կռիւներ եղան, եւ Զիւրիւք սուլու Ալի փաշա ծովու կողմէն Շէվքէթիլի վրայ յարձակելով այն տեղի ամբարներն այրեց։ — Կայսերական նաւատորմիղը Սեւասպաթոլ գնաց, բայց հրամանատարը խորհելով թէ ծովառումբեր նաւերու կորստեան պատճառ կրնան ըլլալ, նաւահանգիստը չմտաւ, սակայն Եւբաղորիա կոչուած դիւղը ռմբակոծեց եւ այրեց, եւ իր մակոյկներովը բռնեց փոքր նաւ մը, որ աղ բարձած կը տանէր։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պեսիգայի ծոցին մէջ կեցող Անգղիական նաւատորմիղին հրամանատար ծովապետն չաբաթէ մը հետ հոս եկած է իր սպաշտօնակալներէն ոմանց հետ, որոնց մէջ է Անգղիոյ թագուհւոյն երկրորդ որդին Էտինպուրկի դուքսը։

— Կառավարութիւնն որոշած է Կ. պոլսոյ մէջ կամաւոր զօրաց վեց վաշտ կազմել ոստիկանութեան պաշտօնէին տեսչութեանը տակ։ Այս վաշտերը սլիտի կազմուին ամէն կարգի ժողովուրդէն, եւ պինւորները քանի որ հոս են կառավարութենէն սլիտի ընդունին հանդերձ, զէնք, եւ օրական երեք հարիւր տրամ հաց եւ 40 ական փարա։ Պատերազմի դաշտն երթալէն ետքը կանոնաւոր զօրաց պէս թոշակ սլիտի ընդունին։ Անոնք որ իրենց հետ 100 մարդ կը տանին պինւոր դրուելու համար իբրեւ պաշտ սլիտի կարգուին, անոնք որ 200 մարդ կը տանին գօլ աղասի, իսկ անոնք որ 500 մարդ կը տանին, հաղարապետ սլիտի կարգուին։

— Ալթունիզատէ Իսմայիլ էֆէնտի իբրեւ ճշմարիտ հայրենասէր կամաւոր զօրաց երրորդ վաշտ մըն ալ կը կազմէ։ Յիշեալ էֆէնտին արդէն երկու վաշտ զօրք պատրաստած եւ հանդերձած է իր ծախքովը։ Իւրաքանչիւր վաշտը կազմելու համար 4,000 կամ 5,000 ոսկի ծախք ըրած է։ Իսմայիլ էֆէնտի հայրենեաց մատուցած ծառայութեանցը համար պալայի աստիճանը բարձրացած է։

— Պաշտօնական լրագիրք կը ծանուցանեն թէ կայսերական այլեւայլ բանակաց մէջ 2,800 Հայ պինւորներ կան որոնց մեծագոյն մասը կարնոյ գաւառն է։ Նաեւ կ'ըսուի թէ իրը 30,000 Հայեր կը գործածուին բանակաց պաշար եւ ուրիշ պէտքեր փոխադրելու համար։ Այսպէս բանակին մէջ եւ բանակին պէտքերուն համար ծառայող Հայոց թիւը կը հասնի 33,000ի։ Կարծենք թէ այս լուրն ինչպէս մեզ նոյնպէս եւ մեր ընթերցողաց նոր սլիտի թուի։

— Անցեալ չաբաթ զրոյց մը կար թէ պինւորական գործոց պաշտօնեան մեռած է, բայց այս զրոյցը պաշտօնապէս հերքուեցաւ։ Այսպիսի զրոյցներ շատ կը տարածուին մեզանէն ժողովուրդներուն մէջ այն օրերը մանաւանդ որ ձէրիտէի տաքերիյէ լուռ կը կենայ պինւորական գործոց վրայ։

— Կ'ըսուի թէ Ռուսիացիք 5,000 րուսլի պարգեւ տալ խոստացած են այն մարդուն որ գերի կը բռնէ Անգղիացի Քէմպալ զօրապետն որ Ահմէտ Մուխթար վաշային բանակին մէջ է պինւորական գործոց հանդիսատես ըլլալու։ Ռուսիացիք Ասիոյ մէջ իրենց բանակին անյաջողութեան պատճառ կը համարին Քէմպալ զօրապետին հնարագիտութիւնը։ Բայց այսպէս կարծելը սխալ է։ Քէմպալ զօրապետը չէզոք է, եւ չկրնար որեւիցէ մէկ կողմին օգնել Մուխթար փաշայի անակնկալ յաջողութեան պատճառը նոյն իսկ Ռուս զօրապետաց ապիկարութիւնն էր։

— Կայսերական կառավարութիւնը հեռագրով ծանուցած է Եւրոպայի թէ մինչեւ Ռուսիացիք կը պնդեն որ իրենք մարդկութեան համար կը պատերազմին եւ կը յայտարարեն թէ Մահմետականներն եւ Քրիստոնեաները հաւասարապէս սլիտի պաշտպանեն, Պուլկարիոյ մէջ ուր որ Մահմետական գոնեն կը ջարդեն։

— Բանի մը չաբաթ առաջ կառավարութիւնն տակի Աստրիական չոգենաւու մը 190 ոնաոուկ թնդանօթ եւ ռազմամթեր բարձուց Ալպանիոյ Բրեվեզա քաղաքը տարուելու համար։ Շոգենաւը Դորֆու գնաց, եւ իր բեռն ուղեց բարձնել Աստրիական ուրիչ շոգենաւու մը որ Բրեվեզա սլիտի երթար, բայց Ռուսիացիք լսելով զայս բողոք ըրին թէ չէզոք տէրութեան նաւահանգստէն ռազմամթեր կը ղրկուի Օսմանեան բանակին։ Յունաստանի կառավարութիւնը մէկէն հրաման ըրաւ Դորֆուի տեղական իշխանութեան յիշեալ թնդանօթները դրաւելու, սակայն Ամէնքի Օսմանեան դեսպանն բողոքեց յիշեալ հրամանին դէմ ըսելով թէ երբ Օսմանեան կառավարութիւնը Յունաստանէն պահանջեց որ Գորֆուէն Գարատաղ ղրկուելու ռազմամթերքը դրաւուին, Յունաստանի կառավարութիւնը չուզեց միջամտել։ Ետք եղաւ Օսմանեան նաւատորմիղը Գորֆու ղրկել յիշեալ թնդանօթներն առնելու համար, եւ Յունաստան ալ իր զրահաւորները մէկէն Գորֆու ղրկեց այնպիսի ձեռնարկութեան մը դէմ դնելու։ Բայց եռքն այս խնդիրն լուծուեցաւ Աստրիոյ միջամտութեամբը։ Թէ եւ թնդանօթներն եւ ռազմամթերքն Աստրիական չոգենաւէն հանուելով նաւակներու մէջ դրուած էին, բայց Աստրիոյ կառավարութիւնն Յունաստանի կառավարութեան հաւանութեամբ զանոնք Գորֆուէն առնելով Թրիէսթ տանել տուաւ։ Կ'ըսուի թէ այս թնդանօթներն եւ ռազմամթերքը Թրիէսթէն Բրեվեզա սլիտի փոխադրուին։

— Եւրոպայէն առնուած հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ Աստրիա Բումանիոյ կառավարութեան իմացուցած է որ եթէ Բումանական զօրքը Սերպիա մտնեն, Աստրիա սլիտի միջամտէ։ Կ'ըսուի թէ ասոր վրայ Բումանիոյ կառավարութիւնն որոշած է պաշտպանողական դիրքի մէջ մնալ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մէկ երկու ամիս առաջ լորտ Տէրպի Ռուսիոյ կառավարութեան քանի մը հարցումներ ուղղեց ներկայ պատերազմին մէջ Ռուսիոյ դիտաւորութեանցը նկատմամբ։ Երբ կորչաքոֆ իշխանը լորտ Տէրպիի հարցմանց պատասխանեց, որոշ բան չըսաւ Կ. պոլսոյ, Տարտանէլի նեղցին եւ Պուլկարիստանի նկատմամբ Ռուսիոյ դիտաւորութեանցը վրայ, Ռուսիոյ կէս պաշտօնական թերթը, Կոլոս, յիշելով թէ Ռուսաց Դանուբն անցնելը թերեւս եւրոպական տէրութեանց մէջտեղ նոր բանակցութեանց պատճառ սլիտի ըլլայ, մօտերս յօդուածի մը մէջ այս բանին նկատմամբ քանի մը դիտողութիւններ ըրած է։ Կոլոսի դաղափարը սա է թէ Ռուսիա հիմա այնպիսի դիրքի մը մէջ է որ կրնայ ընել ինչ որ կ'ուզէ։ Մինայն Աստրիայէն եւ Անգղիայէն վախ ունի։ Աստրիա միայն Պուլկարիստանի ապագային նկատմամբ հոգ կ'ընէ, վասնզի կ'ուզէ որ Դանուբի վրայ նաւարկութիւնը միշտ ազատ ըլլայ, եւ Անգղիա հոգ կ'ընէ միայն սա խնդրոյն վրայ թէ Կ. պոլիս որու ձեռքը սլիտի ինայ։ Կոլոս լրագիրը կը խորհի թէ այս պատճառաւ յիշեալ երկու տէրութիւնները միարան սլիտի չգործեն։ Նաեւ եթէ յիշեալ երկու տէրութիւններուն միմեանց նախանձն չնութեան առնուի, կը տեսնուի թէ Ռուսիոյ ժողովրդեան մէջ այնչափ Սլաւեանը կան որ դիւրին սլիտի ըլլայ Աստրիոյ մէջ Սլաւեան ապստամբութիւն մը յարուցանել, ուստի եւ Աստրիա Ռուսիայէն շատ չափաւոր պահանջումներ միայն սլիտի ընէ։ Ռուսիա դիւրաւ կրնայ չահիլ զԱստրիա եւ պատերազմէ ելլելով վրայէն իրաւախոհ ըլլալ անոր հետ։ Գալով Անգղիոյ, անոր կալուածքներն աշխարհիս չորս կողմը սփռուած ըլլալով ամէն կողմէ չարձակման ենթակայ են, եւ այս պատճառաւ Անգղիա աղէկ կ'ընէ Ռուսիոյ դէմ պատերազմ չսպառնալով։ Կոլոսի այս խօսքերը սպարծանքի կը նմանին, բայց եւ այնպէս կը ցուցնեն թէ երբ Ռուսիա երկիր մը կը գրաւէ պատերազմով, դժուարաւ ձեռքէ կը թողու զայն։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իսմայիլ փաշա կը հեռագրէ թէ անցեալ երեքշաբթի օր Ռուսիացիք 15,000 զօրք եւ 16 թնդանօթ ղրկեցին Պայազիտի մէջնարերդին մէջ պաշարեալ Ռուսիացիներն ազատելու համար, եւ Օսմանեան զօրաց հետ եօթը ժամ պատերազմելէ ետքը յաջողեցան պաշարեալ Ռուսիացիներն ազատելու եւ պատերազմին մէջ երեք լեռնային թնդանօթ ալ գրաւեցին։ Նոյն երեկոյին Իսմայիլ փաշային զօրքը յարձակեցան Ռուսաց վրայ եւ երեք ժամ պատերազմելէ ետքը Ռուսիացիք թողուցին Պայազիտ շատ պաշարով եւ քանի կառօք, եւ Ռուսիոյ սահմանապլխոյն վրայ Գարապտըլաք քաշուեցան։

—Կ'ըսուի թէ Ռուսիոյ հեծելազօրքը Սելիմիոյ մօտ Պալգաններն անցնելով կը ջանան Ադրիանուպոլսոյ երկաթուղին ապրել։ Ռուսիացաց այս ջանքն անչուշտ կայսերական զօրաց վտանգրութիւնն ուշացնելու նպատակաւ է։

— Կ'ըսուի թէ Աստրիոյ կառավարութիւնը Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ հարցումներ ըրած է երկու պատերազմող տէրութեանց մէջտեղ միջնորդութիւն ընելու նկատմամբ։ Սակայն Պիզմարք իշխանը ըսած է թէ ներկայ պարագայից մէջ միջնորդութիւն կարելի չէ։

— Շաբաթ օր Ադրիանուպոլիս վաճառք չվոխադրուեցաւ, վասնզի երկաթուղին պինւորաց եւ բանակին պէտքերու վոխադրութեանը գործածուեցաւ։

— Ռուսիացիք պաշտօնապէս կ'ըսեն թէ անոնց Ասիայէն ետ քաշուելուն պատճառը Զէրքէզ պիտանի ապստամբութիւնը չէ, այլ վասնզի Ասիոյ բանակին Օսմանեան զօրաց թիւն աղէկ հասկցուած չէր, եւ անոնց դէմ ղրկուած Ռուս զօրքը բաւական չէին գիմադրելու։

— Իզմիտին չոգենաւն երէկ վառնայէն հոս հասաւ բերելով 70 Պուլկարներ որ իրենց լրտես ծառայութեան մէջ ձերբակալուած են։ Անդրիանուպոլսոյ երկաթուղեաւ ալ բաւական Պուլկարներ բերուեցան, որ նոյն յանցանքով ձերբակալուած են։ Այս մարդիկն պատերազմական տաճնին առջեւ սլիտի դատուին։

— Կ'երեւի թէ Պոսնիոյ եւ Հերսէգի մէջ ապստամբութիւնը նորէն կ'արթննայ, վասն զի անցեալ չաբաթ ուշուած քանի մը հեռագիրներ նոր կռիւներ կը ծանուցանեն յիշեալ տեղերուն մէջ։

— Պուլկարիստանի մէջ պինւորական գործոցվութեանց վրայով տեղեկութիւն չենք հրատարակեր, ոչ վասնզի լուրեր կը պակսին, այլ վասնզի տպագրական տեսչութեան կողմն հրաման եղած է լրագրաց պինւորական գործոցվութեանց վրայ լուր չտալ, ուստի մենք ալ այս հրամանին հնազանդելով սխալուած ենք լռել։

ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԻՒՏԱԿԱՆ

Յուլիս 2 14, 1877

Գոնսոլիտէ 9.37 | Բուս. երկաթ. բաժինք 26.

ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիրան 100 էն

Մէջիտիյէ	104 7/8	Բուսիոյ բօլ	26 1/4
Թղթադրամ	178 1/2	Նարտլէոն	87 3/8
Պղինձ ասեակ	174	Անգղ. լիրա	109 3/8

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն

Խմբագիր Ճ. Ֆ. կրէն

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Զագմագճըլար, Ցակոբեան խան, Թիւ 12.